

SALDŽIŲ SAPNŲ, JUDITA

Kaip gimsta meno kūriniai menininko sąmonėje, pasąmonėje? Kaip vyksta kūrybinis procesas, kaip jį galima tyrinėti ?

Savo kūrybą suvokiu kaip meninio tyrimo būdą. Tai tarsi eksperimentinė laboratorija, kurioje gimsta naujos pažinimo ir patirties formos. Kūrybos procesui labai svarbios yra inspiracijos, gaunamos iš aplinkos, gyvenimiškų situacijų, kasdienių reiškinių, informacijos šaltinių. Tuomet formuluoju klausimą ir imuosi tyrimo (pvz., analogų studijavimo, kt.), vėliau gimsta meno objektas, jis demonstruojamas. Po to vyksta tyrimas, kaip kūrinys veikia aplinką. Ir dažniausiai, patirtis, įgyta iš santykio su tais, kurie vertina meno objektą, įgalina atsirasti naujus postūmius ir inspiracijas, pradedančias naują etapą – kūrybinį darbą. Visas kūrybos procesas – tarsi uždaras ratas, jis visą laiką sukasi, vienas etapas negali egzistuoti be kito, neaišku, kuris etapas yra svarbiausias. Man mažiausiai svarbus yra materialiai apčiuopiamas rezultatas – meno objektas. Jei nebūtų nuolat atrandamų sąsajų su kitomis pažinimo sritimis, patyrimų sklaidos ir inspiracijų, galėčiau patį kūrinį visiškai išbraukti. Smagiausia dalis – inspiracijos. Kai gauni „spyri“, įvyksta kažkoks „sprogimas“ galvoje, ir kiekvieną kartą atrodo, kad štai šitas darbas bus pats geriausias. Bet įgyvendintas kūrinys tampa praeitimi, ratas, arba, veikia, spiralė, sukasi toliau. Kūryba – tai nesibaigianti savirefleksija.

Kūrybos proceso ciklas:

- Inspiracijos
- Meninis tyrimas
- Meno kūrinio realizavimas
- Meno objektas
- Meno objekto demonstravimas
- Naujos patirtys
- Inspiracijos
- ...

Inspiracija – gyvenimas

Dviprasmybės ir kontrastai

Tekstilės kūrinų ciklas „Saviidentifikacija“ („Pasas“, 2006, „Happiness/less“, „Eglė“, „5 Kaukės“) – tai ironiškas požiūris į save, kūrybinė savianalizė. Inspiracijos šaltiniai – kasdienė aplinka, į kurią bandoma pažvelgti savitu profesiniu žvilgsniu. Šis išskirtinis požiūris vienu atveju praplečia, kitu – riboja gyvenimo patirtis ir suvokimą. Profesinė priklausomybė daro žmogų puikiu savo srities specialistu ir riboto mąstymo subjektu, traktuojančiu aplinką jam palankiu ir priimtinu rakursu.

Apgaulė, dvilypumas, priklausomybės, savimeilė – reiškiniai, supantys mus kasdien. Meninė ironija – tai vienas iš būdų juos rodyti ir analizuoti. Kūrinių ciklas „Saviidentifikacija“ – tai gyvenimiškų situacijų ir reiškinių nagrinėjimas šiuolaikinėmis vizualios raiškos priemonėmis. Šio ciklo kūrinys „Pasas“ – tai mano vizitinė kortelė, šiuo darbu pristatau save kaip tekstilės menininkę. Tačiau man daug svarbesnis ne pats kūrinys, bet laikas, praleistas su jį siuvinėjusiais žmonėmis, geriant arbatą ir bendraujant. „Pasas“ buvo išsiuvinėtas Katmandu mieste Nepale, jį siuvinėjo vyrai. Vyrai labai didžiuojasi tuo, ką jie moka. Kai atėjau pas juos, birbinančius siuvinėjimo mašinomis siuvinėjimo dirbtuvėse, prasidėjo pokalbis: „Ką mokat? Ar tą mokat?“ „Mokam.“ „O tą?“ „Ir tą

mokam“. Užsčiau jiems išsiuvinėti pagrindinį savo paso puslapį su asmens duomenimis ir nuotrauka – tai, kas man atrodė sudėtingiausia. Siuvinėjo lygiai para, gavau rezultatą, kuriuo esu patenkinta – „Pasas“ dalyvavo daugybėje parodų. Bet pati kaip ir neprisiliečiau prie šio meno kūrinio įgyvendinimo, idėja gimė diskutuojant ir tyrinėjant vyrų psichologiją, jų pasitikėjimą savimi. Norėjau duoti jiems užduotį, kurios, mano supratimu, jie negalėtų atlikti. Bet kadangi vyrai neprisipažįsta kažko negalintys, jie daro viską, kad tik įrodytų savo „galėjimą“. Kūrinyje „Pasas“ vyksta dialogas, diskusija tarp lyčių ir tarp menininkų profesionalų ir amatininkų. Katmandu amatininkai nežinojo, kad aš esu profesionali tekstilininkė, turinti savo supratimą, kaip tas pasas turėtų būti išsiuvinėtas. Neleisčiau sau padaryti tokių kreivų raidžių, dizaino neatitikimų. Žiūrėdama į „Pasą“, matau Nepalo liaudies meno figūros stilizaciją: visiškai plokščias vaizdinys, yra tik kontūras, tam tikros spalvos – moters akių baltymai mėlyni, lūpos raudonos, keistos formos. Įdomus sutapimas, kad neįgalusis Darius, kurio paprasčiau išsiuvinėti mano portretą („Dvigubas portretas“) taip pat pavaizdavo akių baltymus mėlynus, vyzdžius juodus, o karolius ne raudonus, bet tamsiai mėlynus (nepaliečiai – juodus). Dariaus siuvinys tarsi jo dienoraštis, dygsniuose skaitai jo nuotaikas ir išgyvenimus. Vienur siūlai gula lygiomis, tvarkingomis linijomis, kitur – ekspresyviai, su tyliu įniršiu, tarsi tapybiniai potėpiai klojami ant audinio. Nedideliame kūrinio plote juntami emociniai kontrastai, kaip ir pats dvigubas portretas – vienoje pusėje blyški pasinė fotografija, kitoje – gyvas, spalvingas, impulsyvus vaizdinys.

„E. G. Bogdaniene dominą gyvenimo dvilypumas, dviejų sąvokų jungtis viename žodyje ar vaizdinyje, vaizdo ir turinio neatitikimai. Yra ir kita laimės pusė. Tekstilinkės darbas „Happiness/Less“ (2006) vizualiai – šeimos portretas, jungiantis, atrodytų, tokius skirtingus poparto principus ir sovietinio realizmo reprezentatyvumą. Tačiau autorė, nors ir naudoja savo ir sau artimo žmogaus atvaizdą, nekuria apie save, ji kalba bendrine kalba – tikrinėms situacijoms suteikia bendrinės sąvokas. Kalba apie dvilypumą, apie gyvenimą, į kurį žvelgiama lyg pro spalvotus akinius: bet kuris daiktas turi dvi puses – kaip *happiness* ir *happy less*¹.“² Šeimyninis portretas kūrinyje „Happiness/Less“ atrodo kaip turistinės, atsitiktinės fotografijos padarytos „muiline“ parafrazė. „Dirbtinai iššiepti dantys su apnuogintomis neidealiomis dantenomis, abuojai iškošta šypsena kontrastuoja su pozuojančios menininkės skvarbiu šaltu žvilgsniu, plėšriu skaisčiai raudonų lūpų ovalu, kuris lyg gėlė – vabzdžių rijikė – pasiruošęs praryti kiekvieną priartėjusį. Ir priverstinai primerktomis dailininko akimis. Ko jis nenori matyti – savęs, savo atvaizdo, pasaulio ar dar ko kito – į tai gali atsakyti tik žiūrovas. Ką jie daro kartu *čia*, didelio formato veltinyje, kodėl taip nejauku ir apima pasidarygėjimo ne tik menininkais, bet ir savimi, *šitokiu* pasauliu jausmas. Žiūrint į šį ironišką dvigubą menininkų antiportretą neramu dėl tikros ar simuliotos menininkų, o gal ir mūsų mūsiškės ar viso pasaulio (savi)destrukcijos nuojautos.“³

Visame kame, pradedant nuo In ir Jan, egzistuoja kontrastai, o jų suvokimo ribose atsiranda menininko sprendimai. Aplinkos stebėseną, pasekmių analizę ir priežasčių paiešką, klausimų kėlimą vizualios raiškos priemonėmis ir „grįžtamojo ryšio“ laukimas... Kad ir meninė banalaus grožio kulto su visomis tragiškai dramatiškomis pasekmėmis interpretacija darbų cikle „Saviidentifikacija“.

---

¹ Laimė ir mažiau laimingas (angl.)

² Černiauskaitė E. Eglė Ganda Bogdaniene // Bogdaniene E.G. Meninis veltinys. Tradicija ir dabartis, Vilnius: VDA leidykla, 2010, p. 167.

³ Rachlevičiūtė R. Eglė Ganda Bogdaniene // Parodos „Aistringoji Lietuvos tekstilė“ katalogas, 2009.

„Kodėl „Saviidentifikacijos“ ciklo fotografijose⁴ menininkės išmintingas, natūraliai gražus, taurus veidas mus pasiekia tik pačiose banaliausiuose „kosmetologinėse“ fotografijose – su apdėliotais agurko griežinėliais, ištepto avokado tyre ir kt. atvaizduose?

Pačios dailininkės atvaizdas fotografijose ir siuvinėjimuose kontrastuoja kaip modelis su atspindžiu kreivame veidrodyje. Jį identifikuoti galime daugiau išoriškai – iš raiškaus lūpų išlinkio, raudonų karolių... Kodėl ši išvaizdi, taisyklingų klasikinių bruožų ir dailios figūros moteris dokumentinėse nuotraukose atrodo net ne kaip pačioje prasčiausioje pasinėje nuotraukoje (bylojančioje apie nuovargį ir privalomų atostogų neišvengiamybę), o kaip riboto intelekto, netgi bukumo įsikūnijimas, ne atsitiktinai klaidinanti veido išraiška, be jokių vidujybės atspindžių ir kone gyvuliško spontaniškumo grimasa. O kodėl ne savimi patenkinta, besimėgaujanti ir pozuojanti gražeiva? Pasirinkta kūrinio idėjos forma – replika destruktiviai aplinkai (kreivų veidrodžių karalystei), kur grimasos, pozos ir kaukės dažnokai nustelbia žmogaus prigimtinių grožį ir dvasingumą.“⁵

Meilės tema

Meilės vertė yra jos galimybė priversti mus kurti, veikti, siekti. Kūrinyje „Saldžių sapnų, Judita“ (2003) vizualiomis priemonėmis kalbama apie meilę – gyvenimo ir mirties pranašę, kūrėją ir naikintoją. Meilę vyrui, moteriai, vaikui, tikėjimui, idėjai, tėvynei, pareigai, kančiai... viskam, nes šio jausmo proveržiai paverčia žmogų tobula harmonija arba visa naikinančia agresija. Kur riba? Kūrinių idėją įkvėpė biblijiniai siužetai, kurių refleksijas gali apčiuopti ir mūsų laikais. Asirų kariuomenės vadas Holofernas, apkerėtas hebrajų moters Juditos grožio ir iškalbos, paskendo meilės ir aistros troškimuose, prarado protą ir... galvą. „Judita – žydų tautos herojė, gražuolė našlė, sugundžiusi ir nužudžiusi Holoferną, taip išgelbėdama savo tautą nuo neišvengiamo sutriuškinimo. Įdomu tai, kad ne visuose tekstuose vienodai perteikiama Juditos istorija, tačiau visur ji yra moteriškos drąsos, išminties ir grožio pavyzdys, o aprašoma situacija nestokoja erotinės įtampos“.⁶

„Pabaigusi melstis, Judita atsikėlė, pasišaukė savo tarnaitę, nuėjo žemyn į trobą, numetė maišą, nusivilko savo našlystės drabužius, apsiplovė, įsitėpė brangiais tepalais, susipynė kasas, užsidėjo nuometą, apsirėdė gražiais drabužiais, apsiavė kurdėmis, pasipuošė sagutėmis, žiedais ir įvairiais papuošalais. Ir Viešpats suteikė jai Savo malonės, kadangi ji puošėsi ne piktoms užmačioms, o Dievo garbei“.⁷

Judita ir Holofernas, Salomėja ir Jonas, Jaelė ir Sasera, Juodoji Mamba ir Bilas (stilingojo smurto dainiaus Quentino Tarantino filme „Nužudyti Bilą“, kuriame juk taip pat netrūksta moralės). Žinoma, šių duetų ir situacijų negalima tapatinti, vienu atveju moterys-veikėjos buvo karžygės, kitu – įnoringos prostitutės ar tiesiog žudikės, o kur jau kultūrinis-istorinis veikmo kontekstas: gentinė visuomenė, socialinės hierarchijos laikai ar šiandiena... Tačiau visos šios istorijos tartum suvertos ant vieno idėjinio siūlo, sujungtos tapačios minties, veda į panašią baigtį.

---

⁴ „5 Kaukės“.

⁵ Rachlevičiūtė R. Eglė Ganda Bogdanienė // Parodos „Aistringoji Lietuvos tekstilė“ katalogas, 2009.

⁶ Jekentaitė L. Juditos ir Salomėjos mitologinių įvaizdžių metamorfozė: nuo antitezės iki sintezės // Acta litteraria comparativa. Kultūros intertekstai. Mokslo darbai. Nr. 2, Vilnius: VPU leidykla, 2006, p. 139.

⁷ Šventasis Raštas, Alfredas Vėlius, Brookfield, Illinois, 1988, p. 942-947.

„Dailininkės Eglės Gandos Bogdaniienės sukurtoje instaliacijoje „Saldžių sapnų, Judita“ amžinasis biblinis siužetas ypač subtiliai interpretuotas postmodernistine maniera. Šviesaus veltinio pagalvėlės, išpuoštos siuvinėtais keturių metų sezonų elementais, o ant kiekvienos padėta po vieną vyrišką galvelę: miela pažiūrėti, gražu, ir...kiek nejauku pasidaro, kai žinai, ką reiškia siužetas, kuriame figūruoja Judita ir vyro galva. Postmodernistinio meno ironiškumasšiam siužetui suteikia papildomų kraupaus žaismingumo atspalvių“⁸.

Meninėje instaliacijoje klasikinė dramatiškų scenų didybė subliukšta ir tampa teatrališka jų imitacija, kai svarbiausia ne istorijos, mitai ar asmeninės patirtys, bet vaizdų, objektų pokalbis, kurio fone diskutuojama lyčių teorijos bei kultūros antropologijos klausimais. Postmodernistiniame fantazijų pasaulyje ironiška diskusija su klasika, tradicija, istorija ir dabartimi impresionistiskai pasineria į tekstilinių medžiagų ir technikų stichiją.

„E. G. Bogdaniienės kūriniai – tarsi vieno kambario objektai: jie visi turi savas istorijas, tačiau atsidūrę toje pačioje erdvėje įgauna tam tikrą bendrinį pavidalą, susilieja į vieną gyvenimo pasakojimą, kuria aplinką, kurioje galima gyventi ir kurti. Tarsi apsisukus ratui – gyvenimo įkvėptas menas vėl tampa gyvenimo dalimi.“⁹

Tekstilės kūrinys „Don't Believe in Beauty“ (2005) yra meno instaliacijos „Don't Believe in Beauty, Don't Believe in Love“ dalis¹⁰. Tai – tekstilinis plakatas, išaustas kompiuterinėmis nytinėmis staklėmis popieriaus siūlais. Juk negali moterys – audėjos, nėrėjos, **paprastai** pranešti apie savo kūrinio gimimą. Kuomet kilnodama nytis, kloji popieriaus siūlą, lėtai augindama raides ir rišdama jas į žodžius ir sakinius, „rašymo“ laikas prailgsta, o žodžio prasmė tartum sutvirtėja. Kąkada visos moterys buvo nėrėjos, mezgėjos ir audėjos. Jos savo rankdarbiais įsitvirtindavo aplinkoje, pranešdamos žinią – noriu, moku, galiu, esu jautri ir meniška (dabar ši praktika persimeta nebent į minčių ir intrigų pynimus). Rankdarbiais moterys tartum žymėdavo savo teritoriją, jautriai parodydamos privačios erdvės kontūrus.

Patį kūrinį – instaliaciją – sudaro keturios veltos vyrų galvos, gulinčios ant rausvomis rožėmis margintų pagalvių, rožės tartum kraujas, meilės žymės, mylimųjų šnabždesiai, geidulingų aistrų atodūsiai ir dejonės. Greta – gulinti vilnonio vyro, puošto rožių žiedų tatuiruotėmis, figūra¹¹ (kriminalistų pasaulyje rožės tatuiruotė reiškė, kad nusikaltimas padarytas kartu su moterimi), aštuonių bundančių nuogų moterų fotografijos, lengvai pridengtos rožėmis tapytais šilkais¹² ir ryškia rožine spalva išaustas užrašas *DON'T BELIEVE IN BEAUTY*. Rožinė spalva – banaliausia spalvinė POP kultūros nuoroda į lėkštumą ir paviršutiniškumą, „barbių“ simbolis. Toks pat lėkštas yra ir MTV šaukinys *Don't believe in beauty, don't believe in love*. Taigi kuriamas *kičinis* vaizdas, kultūrinė mišrainė. Tačiau šiuo kūrinium noriu įrodyti, kad postmodernistinis *kičas* gali slėpti savyje egzistencinius klausimus.

---

⁸ Jekentaitė L. Juditos ir Salomėjos mitologinių įvaizdžių metamorfozė: nuo antitezės iki sintezės // Acta litteraria comparativa. Kultūros intertekstai. Mokslo darbai. Nr. 2, Vilnius: VPU leidykla, 2006, p. 146.

⁹ Ten pat, p. 174.

¹⁰ Kitos dalys – „Saldžių sapnų, Judita“, 2003 ir „Pabudimas“, 2003.

¹¹ „Saldžių sapnų, Judita“

¹² „Pabudimas“

Savo, kaip meninko, misijos įvardinimas

Kūryba – tai aktyvus būdas:

- atkurti asmeninį patyrimą mene,
- kurti save per savo profesiją,
- keisti aplinką,

t.y. ne tik gauti patyrimą, ateinantį iš įvairių šaltinių (mitų, religijų tyrinėjimo, gyvenimo stebėsenos ir kt.), bet ir galimybė pačiai kurti, keisti save ir aplinką per aktyvų patirties analizavimą ir meninį vizualizavimą.

Šiuolaikinių menininkų kūrybą išskirčiau kaip gyvybingą ir lankstų procesą. Moterys, turėdamos prigimtine savybę prisitaikyti, gali lengviau keistis, jos turi išvalgų ir tvirtą ryšį su dinamiška aplinka, kuri dažnai tampa jų kūrybos inspiracija ir prasmų paieškos lauku. Jos gali pergudrauti pavojus, negatyvumus ir dviprasmybes, neprisiriša prie apibrėžtos, vienintelės tiesos, nes kiekviena išgyventa patirtis ir yra tiesa.

Eglė Ganda Bogdaniienė